

17.3.2008

**SÁMEGIELA DOAIMMAHAGA JA SÁMEDIKKI ÁSAHAN GIELLARÁDI MUITALUS
SÁMI GIELLALÁGA OLLAŠUVVAN JAGIIN 2004 -2006**

Muitalusa duogáš

Sámi giellalága (1086/2003) 29 § mielde Sámegiela doaimmahat ovttas sámedikki ásahan giellarádiin addá válgabaji mielde sámediggái mitalusa sámegiela guoski láhkaásaheami heiveheamis ja lassin sámiid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvamis ja gielladili ovdáneamis. Dát dál addojuvvon mitalus lea vuosttas sámi giellalága ollašuvvamis addojuvvon mitalus. Dat vuodđuduvvá viidásut, Klemetti Näkkäljärvi sámediggái ráhkadan čielggadeapmái, ”Sámi giellalága ollašuvvan jagiin 2004-2006” (mañ.čielggadeapmi) ja mii lea mitalusa mildosin. Dás ovdalis namuhuvvon čielggadeami mildosiiguin sáhtá lohkat čujuhusas www.Samediggi.fi

Sámedikki mañimuš statistihka mielde sámit leat 9350, geain Suomas áset 8706. Sis badjel bealli (54.9 %) ássá sámiid ruovttuguovllu olggobealde. **Sámiid ruovttuguovllu olggobealde ássi sámiid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuttin gáibida dakkavide erenomáš doaimmaid stáhtas ja sámedikkis.** Erenomáš fuolastuhtti lea, ahte sámiid ruovttuguovllu olggobealde ássi mánát báhcet ollásit iežaset giela ja iežasgielat vuodđooahpahusa olggobeallái (vuollái logi jahkásaš mánáin badjel 70 % ássá sámevuovllu olggobealde eará sajis Suomas). **Sámekultuvrra ja sámegiela/gielaid seailun gáibidit, ahte sámegielat vuodđooahpahusa ja beaivedivššu galgá sierra buhttet gieldaide maiddái sámevuovllu olggobeale guovllus stáhta váriin.**

Jagis 2004 fápmui bohtán odasmahtton sámi giellalága váldodárkkuhussan lei buoridit sámiid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvama ja nannet sámiide eamiálbmogin sihkaraston vuodđolágalaš (731/1999, 17.3 §) vuoigatvuoda doalahit ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra. Odđa giellalága mielde sámit galge sáhttit dikšut áššiid sámegillii iežaset dahje iežaset ovddu guoskevaš áššiin sámiid ruovttuguovllu gielddaid ja stáhta virgeoapmahaččain.

Čielggadeapmi sámi giellalága ollašuvvamis vuodđuduvvá viiddes skovvejearahallamii, mas 169 oassebealis jerrojedje ee. dieđut sámegielat bálvalusaid viidodagas, sámegiela dáiddus ja geavaheamis ja maiddái sámegiela eavttuin bargguin. Čielggadeami čuožáhatjoavkun ledje sámi giellalága 2 §:s máinnašuvvon virgeoapmahaččat, geaidda sámi giellaláhka heivehuvvo. Stuurámuš čuožáhatjoavku lei sámiid ruovttuguovllu gielddaid bargit. Oktiibuot gažaldatskovit sáddejuvvojedje 169 oassebeallái ja vástádušat ožžojuvvojedje 109 oassebealis. Dehaleamos virgeoapmahaččain jearahallamii guđde vástikeahtá ee. Lappi birasguovddáš, alimus hálddahasriekti, birasministeriija, Soađegili gieldda hoavddat ja sámerádio. Riikkasivaheaddjilágáduš, Dearvvasvuodafuolahusa riektedorvoguovddáš (TEO), Pateanta- ja registtarhálddahas (PRH), Álbmotregistarguovddáš, Itelela, Sámi oahpahasguovddáš, Senaattikiinteistöt ja Dálkediehtaga lágáduš almmuhedje, ahte sámi giellaláhka ii guoskka sin doaibmasuorggi. Čielggadeamis lea árvvoštallon sámi giellalága čadnivohta ovdalis namuhuvvon virgeoapmahaččaid ja almmolaš bálvalusaid buvttadeaddji servošiid ja priváhta oassebeliid ektui, geat ledje almmuhan, ahte sámi giellaláhka ii guoskka sin doaibmasuorggi. Árvvoštallama mielde láhka guoská goittotge muhtin muddui maiddái om. oassebeliid. Lassin čielggadeamis albmana, ahte **sámi giellalága 2 § virgeoapmahašlogahallan lea muhtin muddui boaresáigásaš hápmái ráhkaduvvon ja danin addá boastto dahje goittotge čadjidahtti dieđuid lága heivehangeatnegasvuodas suomelaš servodagas.**

17.3.2008

Virgeoapmahaččaid sámegeiela dáidu

Čielggadeamis ožžojuvvon dieđu vuodul sámevuovllu gielddaid ja stáhta ossodagaid virgeoibmuin ja bargiin sámegeiela eatnigiellan hállet buohkanassii 7 % buot bargiin. Mearri lea geahppánan jagis 2000 vadjit 2 %. Nuppástus lea mearkkašahtti go váldojuvvo vuhtii man uhcci sámegeiela eatnigiellan hálle bargiid gorálaš oassi lea gielddaid ja stáhta bargiin. Jagi 2000 ektui, daid bargiid oassi, geat baste barggus sámegeiela geavahit, lea lassánan 4,8 %. Jagis 2000 sámegeielain baste bálvalit 11,9 % gieldda ja stáhta virgeoapmahaččain ja jagis 2006 sámegeielain áššehasbálvalusa baste fállat 14,8 % gieldda ja stáhta virgeoapmahaččain. Guorahaladettiin sámegeiela uhcán áddejeaddji oasi gielddaid bargiin, jagis 2006 lei dat 3,9 % uhcit go jagis 2000. Sámegeiela máhtekeattes bargiid mearri lea muhtin veardde njiedjan, jagis 2006 sii ledje 70,6 % go jagis 2000 sii ledje 73,4 %.

Beaivedivššus ja oahpahasdoaimmas bargit ráhkadit 36 % dan joavkkus, geat sáhttet addit sámegeilli áššehasbálvalusa sámiid ruovttuovllu gielddain ja stáhta virgeoapmahaččain, muhto go sin áššehasbálvalus lea dárkkuhuvvon dihto dárkilit ráddjejuvvon jovkui, ii sin sáhte rehkenastit ollesprosentii. Go beaivedivššus ja oahpahasdoaimmas bargiid prosentualalaš mearri geahpeduvvo ollesproseantamearis, njiedjá sámegeielat áššehasbálvalusa addiid mearri 9,5 %:i.

Duodalaš nuppástus gielddaid ja stáhta ossodagaid sámegeielamáhtolaš bargiid mearis ii leat dáhpáhuvvan. Sámi giellaláhka ii leat lasihan mearkkašahhttiláhkaí virgeoapmahaččaid sámegeiela dáiddu.

Giellat ja stáhta ossodagat galget vuodjut sámi giellalága ollašuttimii. Buoremus vuohkin dasa livčče oazžut buot boahhtevaš virggiid ja doaimmaid dohkálašvuhtan, dahje goittotge ánsun sámegeiela dáiddu. Stáhta odđa bálkávuođadagas sámegeiela dáiddu galgá atnit bálkká bajideaddji ánsun álo sámiid ruovttuovllus doaimmi stáhta ossodagain ja fitnodatlágádusain, geaid doaimmasuorgái sámiid ruovttuovlu gullá.

Sámegeielat bálvalusaid viidodat

Sámegeielamáhtolaš virgeoapmahaččaid uhcánaš mearis sáhtta meroštallat maiddá sámegeielat bálvalusaid viidodaga. Buoremusat sámegeielat bálvalusat ollašuvvet gielddaid čuvgehusdoaimmas. Mudui sámevuovllus doaimmi stáhta ossodagaid ja sámevuovllu gielddaid sámegeielat bálvalusat ollašuvvet eanaš tulkabálvalusaid ja jorgalusaid bokte. **Jagi 2000 čielggadeami bohtosiidda veardidettiin ii sámegeielat áššehasbálvalusa oazžun virgeoapmahaččain leat olus álgage buorránan odđa giellalága mielde.**

Sámi giellalága 9 § mielde virgeoapmahaččaid almmuhusat, gulahusat ja almmustahttimat ja álbmogii addojuvvon eará dieđáhusat sihke oahpástagat ja olbmu geavahussii oaivvilduvvon skovit deavdirávvagiiguin galget sámiid ruovttuovllus ráhkaduvvot ja addojuvvot maiddá sámegeilli. Gielddaid ja virgeoapmahaččaid dieđiheapmi sámegeilli ollašuvvá dušše muhtin mudui. Internetdieđiheapmi lea dehalaš oassi otná beaivve dáhpáhuvvan dieđiheamis. Internetdieđiheapmi sámegeilli dáhpáhuvvá deivvolaččat. Sámi ruovttuovllu gielddain Ohcejogas ledje muhtin sámegeielat dieđáhusat ja skovit siiduin. Eará sámiid ruovttuovllu gielddaid internetsiiduin eai leat sámegeielat dieđáhusat.

17.3.2008

Sámiid ruovttuguovllu virgeoapmahaččat leat sámi giellalága 12-16 § mielde geatnegahtton doaimmahit áššebáhpáriid sámegillii ja ordnet áššehasbálvalandiliide tulkoma, juos sámegielat olmmoš ná dáhttu. Dulkoma ordnen lea virgeoapmahačča geatnegasvuohta, muhto lea bohtán ovdan, omd. gieldda oastobálvalusain sámegielat bálvalus ožžojuvvo, juos áššehas ieš ordne alces tulkoma. Sámi giellaláhka geatnegahtta virgeoapmahaččaid ordnet tulkoma ja lassin giellalága 18 § mielde virgeoapmahaš galgá sihkkarastit doaimmaid sirddedettiin gieldda olggobeale orgánaid bargun, ahte barggu dikšumis addojuvvo doarvái sámi giellalágas dárkkuhuvvon bálvalus.

Sámi giellalága ollašuvvamii dárkkuhuvvon mearreruhta

Sosiála- ja dearvasvuohtabálvalusaid fállama várás riikkabeaivvit leat stáhta bušehtas jagi 2002 rájes mieđihan mearreruđa máksinláhkai Sámedikki bokte gielddaide sámegielat sosiála-ja dearvasvuohtabálvalusaid fállama várás. Čuvgehusdoaimma oasis sámegillii addojuvvon vuoddo-ja logahatoahpahusa golut buhttejuvvojit dievasmearálaččat sámevuovllu gielddaide. Lassin sámevuovlu gielddaide máksojuvvo guovttegielatvuodlassi, man oktan vuodustussan lea gieldda ássiidlohku.

Stáhta bušehtas juolluduvvo sámi giellalága 31§ mielde mearreruhta stáhtadoarjagii sámiid ruovttuguovllu gielddaide, searvegottiide ja lassin sámi giellalága 18 §:s dárkkuhuvvon priváhta servošiidda (ee. guolástanguovllut, meahcivalljidikšunsearvvit ja vuovdedikšunsearvvit) sámi giellalága heiveheamis bohtán erenomáš lassigoluid gokčama várás. Doarjja lea mieđihuvvon omd. bargoveaga sámegiela lohkamis bohtán goluide, nugo virgefriijavuoddaide bálkkáin ja sadjásačča bálkágoluide. Dárkkuhusa várás leamašan anus eanemustá 128.638 € jagis 2004, 128.700 € jagis 2005 ja 130.00 € jagis 2006 ja 130.000 € jagis 2007. J. 2004 sámi giellalága heiveheami lassigoluin várrejuvvon mearreruđain geavahuvvui 64,3%, j. 2005 mearreruđas geavahuvvui 99,4% ja j. 2006 das geavahuvvui 63,6,% ja j. 2007 mearreruđas geavahuvvui 89 %.

Sámegielat bálvalusaid resurseremis ii leamašan viiddes váikkuhus sámegielat bálvalusaid ovdáneapmái Suomas. Gielddat oidnet dábálepmosit sámi giellalága ollašuvvama resursagažaldahkan, vajáldahttimiin ahte eai leat geavahan buot sámi giellaláhkaásaheamis addin vejolašvuodaid ávkin. Virgeoapmahaččat eai geavat doarvái sámi giellalága ruhtadanvejolašvuodaid, mii hedjonahtta sámegielat áššehasbálvalusa.

Ožžojuvvon ruhtadeami váikkuhusa sámegielat bálvalusaide galgá bastit maiddái čielggadit ja ruhtadeami geavaheami galgá čuovvut aktiivvalaččat bušehtadoalu bokte.

Sámi giellalága ruhtadeami guoskevaš paragraffa (31 §) galggašii rievdadit nu, ahte lágas áshuvvon gieldda vuoddobálvalusaid fálli eará servošat ja gielddaovttastumit, main sámi ruovttuguovllu gieldda dahje oassi das lea fárus, váldojit maiddái sámi giellalágas dárkkuhuvvon stáhtadoarjaga ollái.

Stáhta galggašii jogo bidjat sámegielat bálvalusaid fállama buot ruhtadeami sámedikki bokte dahje gohcit buorebut ruhtadeami geavaheami erenomážit guovttegielatlasii mieđihettiin.

Giellalassi ja juohkinvuodustusat

Gielladaid stáhtadoarjalága (1147/96) 12 § mielde sámiid ruovttuguovllu gielddat ožžot giellalassin euromeari, mii lea 10 proseantta almmolaš stáhtadoarjaga vuoddoasis. Sisáššiidministeriija dieđuid mielde 10 proseantta mearkkaša ovdamearkan jahkái 2007 oktiibuot 55 314 euro lasáhusa dáid

17.3.2008

gielddaid stáhtadoarjagii. Gielddaid gaskkas dat juohkása nu, ahte Eanodat oažžu 5 638, Anár 19 854, Soadegilli 25 980 ja Ohcejohka 3 842 euro. Giellalassi lea dárkkuhuvvon guovttegielatvuodas bohtán lassigoluid máksimii. Giellalassi máksojuvvo almmolaš stáhtadoarjaga sturrodaga mielde, goas dat ii vásttit sámegiellagiid oasi gieldda olmmošlogus. Sámejuovllu gielddain Soadegilli oačču stuorámus lasi, vaikke doppe ássat uhcimus sápmelaččat ja geavadis Soadegilli gieldda lea uhcimus ordnen sámegeielat bálvalusaid guovllustis. Ohcejoga gieldda, mii lea Suoma áidna sámeeanetlogu gieldda, oažžu fas uhcimus lasi. Giellalassi máksimis ii maiddá vuhtiiváldo dat, ahte Anára gieldda lea njealljegiela gieldda: gielddas geavahuvvo suomagiela lassin anárašgiella, nuortalašgiella ja davvisámegeiella, goas sámegeielain bohtán golut leat stuorát.

Sámi giellalága vuhtiiváldin ja sámiid gielalaš vuoigatvuodaid gohcin

Vuhtiiváldin lea earret moatti spiehkastaga eanaš reageren áššehasaide gáibádusaide. Sámegeielat bálvalusat eai leat dahkkon lunddolažžan geavadis ja sámegeielat bálvalusat lágiduvvojit dušše juos dáid máhttet gáibidit. Sámi giellaláhkii gullá virgeoapmahaččaid geatnegasvuotta čájehit, ahte bálvala sámegillii ja ovddida sámegeiela geavaheami, lea báhcán eahpečielggasin muhtin virgeoapmahaččaide. Dán mitalusa vuodđun leahkki čielggadeamis albmana, ahte muhtin gielddain ja stáhta virgeoapmahaččain eai leat dárkilis dieđut sierra sámegeielaid erohusain. Diehtemeahtunvuotta lei ee. das maid sámegeielaid guovllus hállet, man sámegeiela bálvalus guovllus dárbbášuvvo dahje man sámegeiela virgebáikki bargit hállet.

Sámi giellalága 28 § mielde juohke virgeoapmahaš bearráigeahččá iežas doaibmasuorggis sámi giellalága čuovvuma. Lága 24 §:i gullá njuolggadus, man mielde virgeoapmahaš galgá doaimmastis iešdoaimmalaččat fuolahit das, ahte sámi giellalága sihkkarastán gielalaš vuoigatvuodát ollašuvvet geavadis. Čielggadeami vuodul dát prinsihpat eai ollašuvva suomelaš servodagas čielgasitge sámi giellalága dárkkuhan vugiin. Vástádusain vuhtto čielgasit jurddašeapmi, man mielde láhka čuvvojuvvo easkka go gii nu áššis fuopmášuhtá. Virgeoapmahaččat leat sámi giellalága vuostá sirdán dán ovddasvástádusa áššehasaide. Mánnggain vástádusain bođii ovdan sámegeielat bálvalusaid jerrama vátnivuotta. Sámi giellalága mielde virgeoapmahaččat galget čájehit ahte bálvalit sámegillii, nu ahte sámegeielat bálvalusaid jerran gáibida álo maiddá bálvalusaid fállama sámegillii ja vástu sámi giellalága čuovvumis lea virgeoapmahččas.

Sámi giellaláhka leamašan fámus njeallje jagi ja dan doaibmivuotta ii leat testejuvvon viidát riektivuogádaga bokte. Vejolaš virgeoapmahaččat geaidda sámi giellalága rihkkumis sáhtá váidalit, leat riikkabeivviid vuoigatvuottaáššealmmái, vuoigatvuotakánsler, leanarádđehus, poles ja vehádatáit-tardeaddji. Sámi giellalága vuodul leat riikkabeivviid vuoigatvuottaáššeolbmui bohtán golbma váidalusa, mat guske sámegeielat skoviid váiluma ja dili mas tulkon lei lágiduvvon sámegillii, muhto áššáigullelaš čálalaš dokumeanttat eai lean jorgaluvvon sámegillii ja sámegeielat beavdegirjji riektivuoda. Riikkabeivviid vuoigatvuottaáššeolmmoš lea jagi 2007 loahpas (20.12.2007 Dnrot 3905/07, 3906/07, 3722/4/05) addin čovdosiin giddden sámi giellalága vuodul fuopmášumi dasa, ahte poleshálddaha guovddáš skovit ja ránggaštušmearrádusskovit ja maiddá meannudanrávvagat eai leat oážžumis sámegillii.

Sámiid gielalaš vuoigatvuodaid sihkkarastima várás sámi giellalága rihkkumušaid buktin riektivuogádaga ollái lea erenomáš dehalaš sámi giellalága ollašuvvamage dáfus.

17.3.2008

Rihkkumušaid čielggadeapmin ja eastadeapmin galgá ráhkadit čielga váidalan- ja sanktiovuogádaga.

Doiaibmabiddjoevttohusat

Sámiid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvan gáibida dieđiheami sámi giellalágas, virgeoapmahaččain doarvái sámegiela dáiddu ja maiddái ekonomalaš resurssaid sámegielat doaimma jotkkolaš doarjumi. Stáhta válde galgá čujuhit ruđaid doarvái sámegielat bálvalusaid sihkkarastimii sámiid ruovttuguovllus.

Mitalussii leat laktojuvvon dan vuodđun leahkki čielggadeami dárkilis doiaibmabiddjoevttohusat, maiguin sámiid gielalaš vuoigatvuodaid sáhtášii buoridit ja ovddidit.

Sámiid ruovttuguovllu gielddaid ja stáhtahálddahusa ossodagaid goskevaš evttohusat:

1. Sámiid ruovttuguovllu gielddat, stáhta virgebáikkít/fitnodatlagádusat ja sámeorganisašuvnnat galget dieđihit ja skuvlet jeavddalaččat bargiid sámi giellalágas.
2. Sámiid ruovttuguovllu gielddat, stáhta virgebáikkít/fitnodatlagádusat ja sámeorganisašuvnnat galget dieđihit ja guorahallat dan, mo sámi giellaláhka váikkuha bargoservoša doaimmami.
3. Sámiid ruovttuguovllu gielddat, stáhta virgebáikkít/fitnodatlagádusat ja sámeorganisašuvnnat galget válbmet vuogádaga dasa, mo tulkon dahje sámegielat áššehasbálvaleapmi doaimmasuorggis lágiduvvo ja dieđihit olbmuid daid olmuin, geat sáhttet fállat áššehasbálvaleami sámegillii.
4. Sámi giellalága ollašuvvama galgá čuovvut bušeahhtadoalu ja bálvalusaid kvalitehta mielde. Sámegielat bálvalusaid fállami ožžojuvvon ruhtadeami ja daid geavaheami galgá čilget bušeahhtas.
5. Sámevuovllu gielddat ja stáhta ossodagat galget ráhkadit mihtidanvugiid, mo sámegielat bálvalusaid, daid doaimmami ja váikkuhusa galgá mihtidit.
6. Sámegielat áššehasbálvalusain ja daid doaimmilvuodas galgá čoaggit jeavddalaččat áššehasmáhcaheami ja máinnašuvvon máhcahat galgá leat sámegielat bálvalusaid mihtáriid oassin ja árvoštallamin sámegielat bálvalusaid doaimmilvuodas.
7. Áššehasaide galgá aktiivvalaččat dieđihit sin vuoigatvuodain ja sámi giellalága vuoigadahtán bálvalusain, ns. ovddidit sámegiela geavaheami sámi giellalága gáibidan vugiin.
8. Sámi giellalága evttohid ollašuvvan lea maiddái jurddašanvuohkeášši sámiid ruovttuguovllus. Gielddaid ovttaveardásašvuhtaplánaid ja dásseárvobarggu oassin gielddaid ja stáhta ossodagat galget lasihit bargiid didolašvuoda sámiin, sin kultuvrras, servodatlaš sajádagas ja historjjás. Dát diehtu lasihivčče áddejumi sámi giellalágan evttohid hárrái. Buot sámevuovllu gielddaide ja stáhta ossodagaide galggašii ordnet doaimmasurggiid mielde mánggakultuvrralaš-, ovttaveardásašvuohhta ja dásseárvoskuvlejumi, gos gieđahallošedje ee. sápmelašvuhtii ja sámi giellaláhkii gullevaš áššit.
9. Sámevuovllu gielddat ja stáhta ossodagat galget doaimmaid ovddidettiin laktit doaimmaid ja virggiid nu, ahte dálá sámegielmáhtolaš bargit geavahuvvošedje gieldda dahje ossodaga sámegielat bálvalusaid/tulkonbálvalusaid buvttadeaddjin. Dán bálvalusas galgá dieđihit áššehasaide. Gielddat ja stáhta ossodagat galget kártet doaimmasuorggisteaset bargi sámegielmáhtolaččaid ja didoštallat sin vejolašvuoda ja gearggusvuoda doaimmat tulkan.

17.3.2008

10. Juohke sámiid ruovttuguovllus doaibmi stáhta ja gieldda ossodagas galgá leat viiddes vuogádat sáme giela lohka doarjumii. Skuvlenvejolašvuodaid ja gielladáiddu váikkuhusa birra bálkái galgá aktiivvalaččat dieđihit bargiide.
11. Sámiid ruovttuguovllu gieldda ja stáhta bálvalusaid fálli ossodagat galget vuodđudit áššehasregistaraid, main albmana áššehasa miehtan áššehasregistarai, ja mas oidno dat sáme giella, mainna son háliida alces bálvalusa. Registaras galggašii albanit dat, ahte háliidago áššehas njálmmálaš ja čálalaš bálvalusaid sáme giellii. Registar galggašii leat aktiivvalaš anus álo áššehasdeavvadeami oktavuodas ja dan vehkiin addošedje sáme gielat bálvalusat.
12. Ng. sáme giela giellalasi prosentualalaš meari galggašii bajidit. Dálá giellalassi ii movttiidahte sáme giela studeremii. Bálkávuogádaga nuppástuhttima bokte sáme giela studeremis galgá bargat ekonomalaččat gánnáhahti.
13. Nu guhká go anáraš- ja nuortalaš giela oasis ii leat virggálaš gielladáiddu duodaštan-/dohkkehanvuogádat (nugo gielladutkkus) ordnejuvvon, sámi giellaráddi nammada áššedovdilávdegotti, man bargun lea dáhpuš hávil duodaštit olbmo gielladáiddu anáraš- ja nuortalaš giela oasis. Gieldda ja stáhta ossodagat galggašedje atnit bargoochandilis dán duodaštusa seammaárvosazžan gielladutkosiin ja – duodaštusain nu guhká go anáraš- ja nuortalaš giela oasis ii leat vejolašvuolta gielladutkosii ja – duodaštussii.
14. Sámiid ruovttuguovllu virgeoapmahaččaid ja eará orgánaid sáme giela hálli bargiide galgá dáhkidit seammaárvosas ekonomalaš vejolašvuodaid ja eará doarjjavuogádagaid studeret sáme giela go sáme giela máhtekeahes bargiide.
15. Gielddat galget gohcit sámi giellalága § 18 mielde oastobálvalusain ja gielddaovttastumiid doaimmas ahte sámiid gielalaš vuogatvuodát ollašuvvet ja gáibidit, ahte bálvalusa lági-deaddji orgánat čuvvot sámi giellalága ollašuvvama ja čuvvot sámi giellalága iežas doaimmas.

Stáhta dahje láhkaásaheami guoskevaš evttohusat:

1. Sámi giellalága galgá nuppástuhttit (paragráffa § 31) nu, ahte lágas ásahuvvon gieldda vuodđobálvalusaid buvttadeaddji eará orgánat váldojit ja gielddaovttastumit main sámiid ruovttuguovllu gieldda dahje oassi das lea fárus, maiddái Sámi giellalágas dárkkuhuvvon stáhtadoarjaga ollái (§ 31).
2. Sáme gielat vuoddoahpahusa ja beaivedikšuma galgá sierra buhttet maiddái sáme guovllu olgobeali guovllus stáhta váriin gielddaide.
3. Stáhta galgá vuhtiiváldit doaimmas, ahte stáhtahálddaha gánnáhahttivuodaprográmma eastá sámiid ruovttuguovllus sáme gielat bargoveaga bálkáheami ja váttásmahtta sámi giellalága ollašuvvama. Gánnáhahttivuodaprográmma galgá ollašuttit vuhtiiváldimiin sámi giellalága. Maiddái gieldda- ja bálvalusortnetođastusas galgá vuhtiiváldit, ahte ođastus ii oáččo geahpedit sáme gielat bálvalusaid. Vejolaš gielдалaktimat eai oáččo hedjonahttit sáme gielat bálvalusaid, vaikke gieldda veahkadatmearri nuppástuvašii suomelašeanetlogu gielddan.
4. Stáhta galgá jogo bidjat buot sáme gielat bálvalusaid buvttadeami ruhtadeami sámedikki bokte dahje gohcit buorebut ruhtadeami geavaheami erenomážit guovttegielatvuodalaš miđihettiin, ng. barggu ruhtadeapmi oážžu vástaga.

17.3.2008

5. Almmoshálddaha áššedikšunskoviid galggašii buot jorgalit sámegillii stáhta ja gieldda bealde.
6. Sámiid ruovttuguovllu olggobeale stáhta ossodagat ja ministerijjat galggašedje jorgalahttit sámiid guoskevaš lágaid ja riikkavuložiid dehaleamos vuoigatvuodaid ja geatnegasvuodaid guoskevaš dieđihančállošiid/prošyraid sámegillii.
7. Stáhta odđa bálkávuođadagas sámegiela dáiddu galgá atnit bálkká bajideaddji ánsun álo sámiid ruovttuguovllus doaibmi stáhta ossodagain dahje fitnodatládusain, maid doaibmaguvlui sámiid ruovttuguovlu gullá.
8. Stáhta galgá ovddidit doaimmain ja ruhtademiin sámegielat diehtjuohkima šaddama Supmii ja maiddái dahkat vejolažžan buot sápmelaččaid dáseárvosaš vejolašvuodaid čuovvut sámegielat odđasiid jierpmálaš diibmomeare áigge.
9. Stáhta galgá addit sámedikki bokte juohkinláhkai fásta mearreruđa sámegielat mánáid ja nuoraid riekkedoaimma ruhtadeapmin.
10. Stáhta galgá guorahallamiin lámčit daid vuodđoprinsihpaid, maid mielde mearriduvvojit dat virgeoapmahaččat, maid sámi giellaláhka guoská virgeoapmahašdoaimma luonddu dihte.
11. Sámiid gielalaš vuoigatvuodaid sihkkarastima dihte sámi giellalága rihkkumušaid buktin riektivuogádaga ollái lea erenomáš dehalaš sámi giellalága ollašuvvamage dáfus. Rihkkumušaid čielggadeapmin ja eastadeapmin galgá ráhkadit čielga váidalus- ja sanktiovuogádaga.

Skuvlenuogádaga guoskevaš evttohusat:

1. Jo ámmátuohpahas galgá vuhtiiváldit sámegielmáhtolaš bargoveaga dárbbu ja dahkat vejolažžan sámegiela lohka jo studerenáigge. Videogáiddusoahpahas bokte oahpahas sáhtta ordnet Máttá-Supmiige. Erenomáš stuorra sámegielmáhtolaš bargiid váilevuotta lea polesis, Lappi heahteguovddážiis ja sosiála- ja dearvvasvuoh-tasuorggis.
2. Sámiid ruovttuguovllu gielddaid vuodđooahpahas ja nuppi dási oahpahas galgá giedahallat sámi giellalága ja gielalaš vuoigatvuodaid.
3. Sámevuovlui ámmátbargoveaga skuvlejeaddji oahppolágádusaid oahpahas (ee. Lappi universitehta, Oulu universitehta Giellagas-instituhtta ja pedagogihka dieđagoddi ja Roavvenjárgga ámmátallaskuvla, SOG ja polesámmátallaskuvla) galgá giedahallat sámi giellalága ja dan geatnegasvuodaid.
4. Ovttaveardásašvuhtalága ja sámi giellalága vejolažžan dahkan positiivvalaš sierra-meannudeami galgá geavahit ávkin viidásabbot skuvlenuogádagas. Sámegielat bálvalusaid galgá sihkkarastit jo skuvlenmuttus ng. sámedihtomeriin guovddáš skuvlensurggiin, gos gielladihtomearri ii vel leat.

Váldoáššis sámedikki guoskevaš evttohusat:

1. Sámediggi galgá álggahit čielggadanbarggu sámegielat bálvalusaid sihkkarastimis ja ovddideamis sámiid ruovttuguovllu olggobealde ovttas vuoigatvuhtaministerijain, sámeservviin ja vehádatáittardeaddjiin.

17.3.2008

2. Sámiid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvama várás livččii ávkkálaš, jos sámediggi vuoddudivčče ovttas sámiid ruovttuguovllu gielddaiguin muhtinlágan giellaguovddážiid, main barggašedje sámegielmáhtolaš virgeolbmot ja doaibmaolbmot. Guovddážiin sámit sáhtášedje boahit ohcat sámegielat áššehasbálvalusa ja jearrat rávvagiid ja dieđuid ee. sámi giellalágas ja sámiid gielalaš vuoigatvuodain sámiid ruovttuguovllu gielddaid ja stáhta virgeoapmahaččain.
3. Gielddat, stáhta ossodagat ja sámediggi galggašedje dutkat vejolašvuodaid vuodduid oktasaš virggiid, maid vehkiin sámegielat bálvalusat sihkkarastošedje.
4. Sámediggi galgá dieđihit aktiivvalaččat sámi giellalágas sámiide ja movttiidahttit sámiid geavahit sámegiela.
5. Sámediggi galggašii vuodduid jagi gielladahku - bálkkašumi, mii miedihuvvošii buoremusat sámiid gielalaš diliid buoridan stáhta dahje gielddaid ossodahkii dahje eará orgánai ja movttiidahttit ná positiivvalaččat virgeoapmahaččaid sámiid gielalaš diliid buorideapmái.
6. Sámediggi galgá doaimmas fállat giellabálvalusaid maiddái sámegiellagiidda ja veahkehit sámiid sámegielat virgeoapmahaš áššedikšumis.
7. Sámediggi galgá fállat dahje čujuhit dan orgána, mii bastá fállat sámi giellaláhkii ja sámekultuvrai laktáseaddji skuvlen- ja oahpahusbálvalusaid gielddaide, stáhta virgebáikkiide ja fitnodatlagádusaide.
8. Sámediggi galgá skáhppot fásta ruhtadeami sápmelaš ollesolbmuide sámegiela lohkan- ja čállindáiddu skáhppomii ja čujuhit sámegiela skuvlema lágideaddji orgánaid.
9. Sámediggi ja stáhta galggašii doaimmain ja ruhtademiin dahkat vejolažžan sámegielat friija čuvgehusbarggu oahpahusa.
10. Boahteveaš sámi giellaláhkačielggadeami várás galggašii dutkat vejolašvuoda ovttahttit ovttaveardásašvuohtalága ollašuvvama ja sámi giellalága ollašuvvama čuovvuma sámiid ruovttuguovllus.
11. Sámi giellarádis vuoddudivvo orgána, mas lea iežas iehčanasat hálldašuvvon giellovddidanfidnuide dárkkuhuvvon mearreruhta. Sámegiela doaimmahat nuppástuhtto giellarádi vuollái gullevažžan ja sámegiela doaimmahat ovddiduvvo giellaguovddáža guvlui áššedovdin sámegiela guoskevaš gažaldagain.

Erkki Lumisalmi
Sámi giellarádi ságajodiheddji

Siiri Jomppanen
Gielladorvočalli

(Muitalus dohkkehuvvon giellarádi čoahkkimis 7.3.2008)